

גורמי סיכון להתנהגות אנטי חברתית ועבריינית בקרב נערות

אולגה סטאטלנדר-וינטראוב, מונא חורי-כסאברי ושבי עמדי

המחקר הנוכחי בוחן גורמי סיכון (פיקוח הורי והתעללות מינית) למעורבותן של נערות בעבריינות ובהתנהגות אנטי חברתית. במחקר זה השתתפו 93 נערות בנות 15-19, עולות ממדינות חבר העמים (45.2%) וילידות הארץ (54.8%) המטופלות בחטיבה לקידום נוער וצעירים בעיריית ירושלים. הנערות ענו על שאלון אנונימי לדיווח עצמי שבחן את מידת מעורבותן בהתנהגות עבריינית (כגון עבירות נגד הגוף ונגד הסדר הציבורי) ואנטי חברתית (כמו עיסוק בזנות). ממצאי המחקר העלו שהנערות מעורבות במגוון סוגים של התנהגויות אנטי חברתיות ועברייניות ובכללן זנות. כמו כן נמצא שנערות רבות (61%) נחשפו לפגיעה מינית במהלך חייהן. נערות אלו דיווחו על יותר מעורבות בהתנהגות אנטי חברתית ועבריינית מאשר נערות אחרות. לעומת זאת עלה שככל שמאפייני הפיקוח ההורי חיוביים יותר הדיווחים על מרבית ההתנהגויות האנטי חברתיות והעברייניות נמוכים יותר. בנוסף נמצא כי נערות עולות מדווחות יותר מנערות ילידות הארץ על מעורבות במרבית ההתנהגויות האנטי חברתיות והעברייניות שנבחנו במחקר הנוכחי.

מילות מפתח: נערות/בנות, עבריינות, התנהגות אנטי חברתית, פיקוח הורי, פגיעה מינית, הגירה/עלייה

מבוא

בעשורים האחרונים יש עלייה בהתייחסות של אנשי מקצוע, של חוקרים ושל הציבור הרחב לתופעת עבריינות נערות ומעורבותן בהתנהגות אנטי חברתית. המחקרים שבחנו תופעות אלו מציינים שנערות חשופות למגוון גורמי סיכון, ביניהם התעללות פיזית, מינית ורגשית, מאפיינים משפחתיים, סביבתיים וחברתיים-כלכליים ומאפיינים ביולוגיים ופיזיולוגיים התפתחותיים.

תודה לנערות אשר שהשתתפו במחקר זה על תרומתן לקידום הידע והעשייה בתחום נערות בסיכון. תודה למנהלי הצוותים והעובדים בחטיבה לקידום נוער וצעירים בעיריית ירושלים, על הסיוע הרב בהעברת שאלוני המחקר לנערות.

מחקר זה נערך במימון ובסיוע קרן "סופי רגולסקי". תודה להם על תרומתם הנדיבה.

תחום זה נחקר מעט מאוד בארץ. המחקרים שנעשו התמקדו בנושאים משיקים כמו נערות במצוקה (גולן, 2002; טנא, 1992; כאהן-סטרבצ'יסנקי, יורוביץ, קונסטנטינוב ואפרתי, 2005; כאהן-סטרבצ'יסנקי, קונסטנטינוב, ויורוביץ, 2006; מור-ברק ושרלין, 1982), נשים בכלא (לטה, 2000) ואלומות בבתי ספר (בנבנישתי, חורי-כסאברי ואסטור, 2006; בר-המבורגר, שיף ובנבנישתי, 2008; Gofin, Palti, & Mandel, 2000). על רקע מיעוט המחקרים בתחום זה, מבקש המחקר הנוכחי לבחון את הקשר בין התנהגויות עברייניות (כגון עבירות רכוש, מכירת סמים, שימוש בסמים) והתנהגות אנטי חברתית (עיסוק בזנות ושימוש בסיגריות ואלכוהול) לבין גורמי סיכון שנמצאו קשורים לעבריינות נערות: התעללות מינית, התקשרות רגשית להורים ומעורבות הורית, הגירה ומאפייני רקע נוספים של המשפחה. הנתונים שיש ממחקרים שונים על עבריינות נערות מראים, ששכיחות העבריינות בקרב נערות נמוכה בהרבה משל נערים. מנתוני השנתון הסטטיסטי לשנת 2010 עולה כי הנערות המופנות לטיפול שירות המבחן לנוער ושנפתחו להן תיקים פליליים הן רק כ-8.8% מהמופנים לשירות המבחן בשנת 2009 (ציונית, ברמן ובן-אריה, 2010).

מסגרת תיאורטית ואמפירית להבנת גורמי הסיכון להתנהגות אנטי חברתית ועבריינית בקרב נערות

התפיסה הפמיניסטית להבנת עבריינות נערות

התפיסה התיאורטית של הפמיניזם הרדיקלי קוראת לבחון את המבנה הפטריארכלי של החברה, שבו נשים חשופות יותר מגברים לפגיעה, לדיכוי ולהתעללות. אחד מגורמי הסיכון הנחקרים ביותר בשנים האחרונות הוא חשיפת הנערה להתעללות (פיזית, רגשית ומינית) והשפעתה על מעורבותה בעבריינות (אייזנשטדט, סופר ושטיינברג, 2010; גור, 2004; הרמן, 1992; Chesney-Lind, 2001; Schaffner, 2007; Swanston, 1992). נמצא שנערות אשר עברו התעללות כלשהי נמצאות בסיכון גבוה יותר לבצע עבירות אלימות ותקיפה מאשר נערות שלא עברו התעללות (Herrera & McCloskey, 2001; Margolin & Gordin, 2000; Widom & Maxfield, 2001). עם זאת, במקום לסייע בשיקומן ולהעניש את המתעלל בהן, הן עצמן מוגדרות בעבריינות.

גור (2004) מציינת שתחושות של תסכול, חוסר אונים והעדר כוח דוחפות את הנערה להתנהגויות מוחצנות ואלומות. לטענתה ההתנהגות העבריינית היא ביטוי לפחד, כעס וייאוש, ואינה בגדר תת-תרבות עבריינית. כמו כן נמצא כי נשים רבות

מעורבות באירועי תקיפה של בני זוגן, של אבותיהן או של אחיהן על רקע של אלימות כלפיהן. נשים אלו מגיבות באלימות כאקט של הגנה עצמית או כביטוי לתסכול וחוסר אונים מול התוקף (Chesney-Lind, 2001).

בנוסף למעורבות בעבירות אלימות ותקיפה, עולה גם שנערות שעברו התעללות מינית (בידי אדם מוכר או זר) מעורבות יותר בהתנהגות אנטי חברתית כגון זנות ושימוש בסמים (Briere, 1996; Finkelhor & Ormrod, 2004; Hwang & Bedford, 2004; Pedersen & Hegna, 2003). ברייר (Briere, 1996) כותב על תחושת שנאה עצמית המתעוררת אצל האישה הנפגעת בעקבות האונס. לטענתו, אחת מתוצאותיה של התעללות מינית היא שימוש בסמים כדי להשכיח את תחושת הכאב, השנאה העצמית, הפחד והבלבול. בנוסף לכך, חוקרות הדוגלות בגישה הפמיניסטית הרדיקלית טוענות שנערות אשר עברו התעללות ופגיעה בורחות לא פעם מהבית ומוצאות את עצמן ברחוב, מה שמוביל אותן לעיסוק בזנות. על מנת להתמודד עם הקושי הכרוך בעבודת הזנות, הנערות מתחילות להשתמש בסמים (גור, 2004). התעללות פיזית ומילולית במשפחה לא נכללה במחקר זה מסיבות אתיות, שלא אפשרו הפניית שאלות ישירות לגבי משפחת הנערה. התעללות מינית לא התייחסה ספציפית למשפחת הנערה.

מאפיינים משפחתיים ומעורבותן של נערות בעבריינות והתנהגות אנטי חברתית

המשפחה ממלאת תפקיד מרכזי בחיברות של הילד, ומשפיעה על עיצוב אישיותו של הפרט (שוהם, אדד ורהב, 2004). במחקרים שבחנו את מעורבותן של נערות בעבריינות ובהתנהגות אנטי חברתית עלה שהמשפחה היא אחד הגורמים המרכזיים שמעכבים את מעורבותן של נערות בעבריינות או תורמים לה (כאהן-סטרבצ'יסנקי ואחרים, Hirschi, 2002; Lederman, Dakof, Larrea, & Li, 2004; Leventhal & ;2006). (Brooks-Gunn, 2000; Seydlitz & Jenkins, 1998).

לטענת הירשי (Hirschi, 2002) גורם מרכזי בהקשר המשפחתי הוא דפוס ההתקשרות (attachment), כלומר הקשר הרגשי והפסיכולוגי של הנער או הנערה עם ההורים. לפי תיאוריה זו, פגיעה בהתקשרות ומעורבות נמוכה של ההורה בחיי הילד עלולה להוביל למעורבות בעבריינות; זאת מאחר שהפגיעה ביחסי ילד-הורים מחלישה את יכולת ההורים לפקח על התנהגות הילד, ומכאן שהסיכויים למעורבות הילד בעבריינות ובהתנהגות אנטי חברתית הם גדולים יותר (Hirschi, 2002). מרבית המחקרים שבחנו את האלמנטים השונים בתיאוריית הפיקוח של הירשי התמקדו בבנים (Booth, Farrell, & Varano, 2008). במחקרים מהעשור האחרון שבחנו את ההבדלים בין בנים ובנות מבחינת הקשר שבין דפוס ההתקשרות להורים ומעורבות בעבריינות, נמצא שמאפייני ההתקשרות משמעותיים יותר בקרב נערות

מאשר בקרב נערים (Huebner & Betts, 2002; Laundra, Kiger, & Bahr, 2002). אף בות' ואחרים (Booth et al., 2008) מציינים שמחקרים פסיכולוגיים בתחום מצאו שההתקשרות משמעותית יותר עבור נערות מאשר נערים, מאחר שתחושת העצמי של נערות, לעומת נערים, קשורה בצורה הדוקה יותר לקשרים חיוביים עם ההורים; מכאן שפגיעה ביחסים אלו עלולה להיות גורם סיכון לעבריינות בקרב נערות.

עם זאת, חוקרים אחרים טענו שהבדלים אלו בין בנים ובנות מבחינת הקשר בין התקשרות ועבריינות אינו עקבי, ומשתנה על פי סוג העבירה (Mason & Windle, 2002). המחקר הנוכחי בוחן את הקשר בין התקשרות ומעורבות הורים לבין מגוון רחב של התנהגויות עברייניות (כמו עבירות רכוש, עבירות נגד הגוף ועוד) והתנהגות אנטי חברתית (כמו עיסוק בזנות שימוש בסמים ואלכוהול) בקרב נערות.

בנוסף למאפייני ההתקשרות ומעורבות ההורים, בוחן המחקר הנוכחי את הקשר בין המצב הכלכלי-חברתי (הכנסת ההורים והשכלתם) לבין מעורבות הנערות בעבריינות. נמצא שמאפיינים אלו הם גורמי סיכון למעורבות בני נוער בעבריינות בכלל, ובעבירות אלימות בפרט (Howell, 2003; Leventhal & Brooks-Gunn, 2000). במחקרם של הוקינס, גראהם, ויליאמס, וזאהן (Hawkins, Graham, Williams, & Zahn, 2009), אשר בחן את גורמי הסיכון למעורבות נערות בעבריינות, נמצא, כי ככל שהשכלת ההורים נמוכה יותר והכנסתם היא מתחת לקו העוני, הסיכויים למעורבות נערות בעבריינות עולים.

הגירה כגורם סיכון לעבריינות

להגירה חשיבות עצומה להתפתחות כלכלית, דמוגרפית, אתנית, חברתית ותרבותית של המהגר והחברה (Grinberg & Freilich, Newman, Shoham, & Addad, 2002; Grinberg, 1984). עם זאת הגירה עלולה לגרום לבעיות ולקשיים רבים הן ברמת הכלל, כגון חוסר משאבים, עלייה בשיעורי אינפלציה, אבטלה, פשיעה ועוד (רפפורט ולומסקי-פדר, 2010; Suarez-Orozco & Suarez-Martinez & Lee, 2000; Orozco, 2001), והן ברמת הפרט, כגון לחץ, דחק, משברים משפחתיים, אובדן מעמד חברתי וכלכלי (ברגר, 1999; לרר, 1993; מירסקי ופראוור, 1992; Hertz, 1993; Shuval, 1993; Slonim-Nevo, Sheraga, Mirsky, Petrovsky, & Borodenko, 2006; Ward, Bochner & Furthum, 2001).

ישראל נחשבת למדינת הגירה המעודדת את עלייתם של יהודים מכל רחבי העולם אליה. לעלייה לישראל משמעויות פוליטיות ואידיאולוגיות, והעולים זוכים להקלות ייחודיות כמו קבלת אזרחות מידית, קבלת סיוע כלכלי ועוד, המיועדות להקל את קליטתם (Titzmann, Silbereisen, Mesch, & Schmitt-Rodermund, 2011). עם זאת,

מחקרים מראים שהעולים בישראל מתמודדים עם בעיות כלכליות, תרבותיות וחברתיות כמו מהגרים אחרים בעולם (Schechory & Ben-David, 2010). כך לדוגמה, תהליך העלייה בקרב עולים מחבר העמים גרם לשינוי תרבותי חד ולווה במשבר קליטה בכל תחומי החיים. בתהליך הקליטה נשברו מוסכמות והתערערו נורמות וערכים תרבותיים, חברתיים ומשפחתיים שהעולים היו מורגלים בהם דורות רבים. עקב כך נוצר קונפליקט תרבותי המקבל ביטויים חריפים במיוחד בקרב ילדי העולים (שוהם ואחרים, 2004; Martinez & Lee, 2000). בנוסף, תהליך העלייה הביא עמו בעיות כלכליות לא מעטות. חלק ניכר מהעולים לא מצאו עבודה במקצועם ונאלצו להחליף מקצוע ולעבוד בעבודות שאינן מתאימות להשכלתם, מה שהביא לירידה באיכות חייהם והיה מקור לתסכול במשפחה (הורוביץ וברוש, 2011; Fialkova & Yelenevskaya, 2007).

במחקרים שנערכו בקרב מהגרים וילדי מהגרים (דור שני למהגרים) בארצות-הברית ובמערב אירופה נמצא ששיעורי עבריינות הנוער בקבוצת המהגרים גבוהים יותר מאשר בקרב נערים שהוריהם ילידי ארצות-הברית או אירופה (Boutakidis, Guerra & Soriano, 2006; Le & Stockdale, 2008; Rumbaut & Portes, 2002). תמונה דומה עולה במחקר בני נוער עולים בישראל. נתוני הפשיעה של מתבגרים עולים מצביעים על כך, ששיעור העולים המעורבים בעבריינות גבוה משיעורם באוכלוסייה (אפל, 2003; בן ברוך, 2006; חביב, בן רבי וארגוב, 2001; ציונית ואחרים, 2010). ממצאים אלו נכונים הן לגבי בני נוער עולים ממדינות חבר העמים והן לגבי עולים מאתיופיה (Schechory & Ben-David, 2010). חשוב לציין שמחקרים אלה עוסקים בילדים ובני נוער מהגרים. לא נמצאו מחקרים אשר התייחסו באופן מיוחד לנערות מהגרות.

השערות המחקר

1. ככל שרמות המעורבות וההתקשרות של נערה להוריה גבוהות יותר, כך מעורבותה בפעילות עבריינית ואנטי חברתית תהיה נמוכה יותר.
2. ככל שנערה מדווחת על חשיפה להתעללות מינית חמורה יותר, כך מעורבותה בהתנהגויות עברייניות ואנטי חברתיות תהיה גבוהה יותר.
3. נערות עולות ממדינות חבר העמים יהיו מעורבות יותר בהתנהגות עבריינית ואנטי חברתית מאשר נערות ילידות הארץ.
4. ככל שהמעמד החברתי-כלכלי של משפחת הנערה נמוך יותר, כך דיווחיה על מעורבותה בעבריינות ובהתנהגות אנטי חברתית יהיו גבוהים יותר.

המחקר

אוכלוסיית המחקר והמדגם

אוכלוסיית המחקר כללה נערות בסיכון המטופלות בחטיבה לקידום נוער וצעירים בעיריית ירושלים במסגרת פרטנית וקבוצתית (להלן: החטיבה). אחת החוקרות עבדה בזמן ביצוע המחקר בחטיבה, דבר שאפשר נגישות לאוכלוסיית המחקר. חשוב לציין שנערות בטיפולה של החוקרת לא השתתפו במחקר זה.

חולקו 200 שאלונים והוחזרו 103 (51.5% החזרה). נערות אתיופיות הורדו מהמדגם לאחר שלא הייתה מצדן היענות מספקת להשתתף במחקר ובעקבות דיווח לא מהימן של השאלונים שכן הוחזרו. על כן המדגם במחקר הנוכחי הוא מדגם מכסה (מדגם שבו יש מטרה להגיע למספר מסוים של נבדקים בכל תת-קבוצה) וכלל 93 נערות. לאור מרכזיותו של משתנה ההגירה בניבוי עבריינות ולאור מיעוט המחקר בבחינת מאפיין זה בקרב נערות, הוחלט לדגום שתי קבוצות של נערות: עולות ממדינות חבר העמים (45.2%) וילידות הארץ (54.8%); הנערות בכל קבוצה נדגמו באמצעות דגימת נוחות. בשיקולים לבחירת גודל המדגם התייחסנו לכך שבחטיבה מטופלות מעט נערות יחסית לנערים, והדבר הגביל את האפשרות לבחון מדגם רחב יותר.

אולי: לאחר שלא הייתה מצדן היענות מספקת להשתתף

כלי המחקר

מדידת המשתנה התלוי

התנהגות עבריינית

נבדקה באמצעות שאלון The Self Report Delinquency (SRD) שפיתחו במקור אליוט ואגטון (Elliott & Ageton, 1980) ונעשה בו שימוש במחקר הארצי של בני הנוער בארצות-הברית (National Youth Survey). מהימנות מבחן חוזר של הכלי המקורי נבדקה ונמצאה בין $\alpha = .80$ ל- $\alpha = .99$. הכלי תורגם לעברית וחזרה לאנגלית; המהימנות הפנימית של הכלי בגרסה העברית היא 0.91 (עופרן, 1998). במחקרה של עופרן (1998), נעשה שימוש בתרגום העברי של הכלי ב-37 פריטים הקשורים לנטיות עברייניות, פרט לשימוש בסמים. במחקר הנוכחי נעשה שימוש ב-30 פריטים והורדו פריטים אשר מתייחסים לביצוע עבירת אונס (של אדם אחר), ועבירות סטטוס כגון בריחה מן הבית. התשובות נעות על סולם מדידה בן 5 רמות מ-1 עד 5 (אף פעם, פעם אחת או פעמיים, 3-6 פעמים, 7-10 פעמים, יותר מ-10 פעמים).

במחקר הנוכחי נעשה שימוש בארבעה מדדים המתבססים על עולמות התוכן של הפריטים. המדדים מתארים עבירות שונות:

- עבירות רכוש ($\alpha = .84$). מדד זה כולל 15 פריטים, כגון: "גנבת או ניסית לגנוב משהו ששווה יותר מ-100 ש"ח?";
- עבירות נגד הגוף ($\alpha = .77$). מדד זה כולל 8 פריטים, כגון: "איימת על מישהו שתפגעי בו קשה או שתהרגי אותו?";
- עבירות נגד הסדר הציבורי ($\alpha = .71$). מדד זה כולל 5 פריטים, כגון: "היית רועשת, קולנית או פרועה במקומות ציבוריים? השתכרת במקומות ציבוריים?";
- עבירות של מכירת סמים ($\alpha = .67$). מדד זה כולל 2 פריטים, כגון: "מכרת מריחואנה או חשיש?".

כל אחד ממדדי העבריינות נבנה על בסיס ממוצע התשובות בכל פריט הכלול בהם.

שימוש בסמים. משתנה זה נמדד באמצעות שאלון שימוש בחומרים פסיכואקטיביים. את הכלי המקורי פיתחו ג'ונסון, ארמאלי ובאכמן (Johnston, O'Malley, & Bachman, 1995). בארץ השתמשה בכלי הרשות למלחמה בסמים (רהב, טייכמן ורוזנבלום, 2001) וכן השתמשו בו במחקרים שבדקו את השימוש בסמים בקרב בני הנוער (בר-המבורגר, אזרחי, רוזינר ושטיינברג, 2005; בר-המבורגר ואחרים, 2008). ניתוח גורמים במחקר הנוכחי הניב חלוקה ברורה לשני מדדים התואמים את עולמות התוכן ומבחינים בין סמים חוקיים ולא חוקיים:

- שימוש בסיגריות ואלכוהול ($\alpha = .86$). מדד זה כולל ארבעה פריטים. פריט אחד מתייחס לעישון סיגריות ושלושה פריטים מתייחסים לשתיית אלכוהול, לדוגמה: "שתית משקאות חריפים (כגון: קוניאק, ויסקי, ערק, וודקה)?"
  - שימוש בסמים ($\alpha = .81$). מדד זה כולל שלושה פריטים, כגון: "השתמשת בחשיש?".
- התשובות נעו על סולם שבדק את תדירות השימוש בשנה האחרונה. הסולם בין 7 דרגות, מ-1 "אף פעם", ל-7 "30 פעמים או יותר". שני המדדים נבנו על בסיס ממוצע התשובות בכל פריט הכלול בהם.

עיסוק בזנות. כלי זה פותח לצורך המחקר הנוכחי והוא מתבסס על הספרות בתחום זה ועל התייעצות עם חוקרים בארץ ובעולם; ביניהם פרופ' דיוויד פינקלהור וד"ר קימברלי מיטשל מאוניברסיטת ניו-המפשייר בארצות-הברית, אשר מתמחים בפגיעה והתעללות מינית בילדים ובבריאות האישה, והם מנהלים את המרכז למחקר פשיעה נגד ילדים (Crimes against Children Research Center at the University of New Hampshire).

במקור נבנה כלי רחב שכלל עשרה פריטים, אולם בשל הרגישות הרבה של נושאים אלו, הוחלט בהמלצת ועדת האתיקה לצמצם את השאלות שעוסקות בזנות לשתי שאלות, כדי לא להכביד על הנערות בשאלות רבות בתחום זה.

המדד עיסוק בזנות נבנה על בסיס שני הפריטים המתייחסים לתיאור התנהגות שיכולה לאפייין מעורבות בהתנהגות מסוג זה ($\alpha = .61$). לדוגמה: "חבר שלך נתן לך דברים כגון: כסף, דברי ערך שהיו חשובים לך, אלכוהול או סמים, מקום לישון, ובתמורה קיימת איתו יחסי מין או נגע כך בצורה מינית". התשובות נעות על סולם בן 5 דרגות, מ-1 – "אף פעם", ל-5 – "יותר מ-10 פעמים" ומתייחסות לתדירות ההתנהגות בשנה האחרונה. המדד נבנה על בסיס ממוצע התשובות לשני הפריטים הכלולים בו.

מדידת המשתנים הבלתי תלויים

התקשרות רגשית להורים ומעורבות הורית

משתנה זה נמדד באמצעות כלי הבוחן פיקוח, שבנה במקור הירשי (Hirschi, 1969). חילו (1991) תרגם את השאלון לעברית וקיצרו, והוא נמצא מהימן ותקף. מהימנות הכלי נעה בין $\alpha = .63$ ל- $\alpha = .83$. התשובות לפריטי השאלון ניתנו על גבי סולם ליקרט, מ-1 – "בכלל לא", ועד 5 – "במידה רבה מאוד"; 6 – "לא יודעת". השאלון המקורי מורכב מארבעה חלקים שונים המתייחסים להתקשרות (attachment), מחויבות (commitment), אמונה (belief) ומעורבות (involvement).

במחקר הנוכחי נבנו שלושה מדדים:

- מעורבות הורית ($\alpha = .77$). מדד זה כלל שישה פריטים, לדוגמה: "כמה זמן את מבלה (נמצאת) בחברת הורייך?";
- התקשרות להורים ($\alpha = .89$). מדד זה כלל 19 פריטים, לדוגמה: "באיזו מידה הורייך יודעים היכן את נמצאת כשאת מחוץ לבית?";
- מחויבות ($\alpha = .78$). מדד זה כלל חמישה פריטים, לדוגמה: "באיזו מידה את רוצה ללמוד לימודים גבוהים (אוניברסיטה)?"

התעללות מינית

משתנה זה נמדד באמצעות שאלון פגיעה מינית שפיתח במקור פינקלהור (Finkelhor, 1979) ונועד למדוד את ההתעללות המינית במשפחה. המהימנות הפנימית והיציבות של הכלי במקור נעה בין $\alpha = .92$ ל- $\alpha = .86$ (Finkelhor, 1979). בשאלון בגרסתו העברית השתמש חמוד (2008), אשר בדק פגיעה מינית על ידי דמות משמעותית מבחינה רגשית מתקופת הילדות ועד גיל ההתבגרות. השאלון מורכב מ-12 פריטים המתייחסים לאקטים מיניים, לדוגמה: "מישהו קיים יחסי מין איתך בניגוד לרצונך?". טווח התשובות בסולם נומינלי, כן/לא. במחקר הנוכחי הנערות נשאלו אודות פגיעה מינית על ידי כל דמות, ולא דווקא מישהו מתוך המשפחה. מהימנות הכלי במחקר הנוכחי היא ($\alpha = .89$). המדד נבנה באמצעות סך כל התשובות "כן" שבכל פריט.

עלייה

המחקר השווה בין נערות עולות לילידות הארץ. נערות נחשבו עולות אם עלו ממדינות חבר העמים או שנולדו בארץ להורים עולים החל משנת 1989.

השכלת הורים

השכלת ההורים נמדדה על ידי סולם בן חמש דרגות: מ¹ – "יסודית", ועד 5 – "תואר ראשון או יותר". הסולם התייחס בנפרד להשכלת האם ולהשכלת האב.

המצב הכלכלי של המשפחה

משתנה זה נמדד על סולם בן 5 דרגות: מ¹ – "נמוך מאוד" ועד 5 – "גבוה מאוד".

הליך המחקר

ועדת האתיקה של בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית וכן מנהל החטיבה לקידום נוער וצעירים בעיריית ירושלים אישרו את הצעת המחקר ואת השאלונים לפני תחילת המחקר. כמה שינויים נערכו בעקבות הערות ועדת האתיקה: גיל הנערות המשתתפות הועלה ל-15 (במקום 14) ושאלות לגבי התעללות פיזית ומילולית במשפחה הורדו. בנוסף, שונתה ההתייחסות לפגיעה מינית, כך שלא התייחסה באופן ספציפי לפגיעה בתוך המשפחה, אלא לפגיעה מינית בכלל, במשפחה או מחוצה לה. לפני תחילת המחקר נערך מחקר מקדים בקרב 5 נערות ילידות הארץ ועולות, ולאור הערותיהן של הנערות נערכו שינויים קלים בשאלון.

לאחר אישור המחקר נשלחו מכתבים (בעברית וברוסית) להורי הנערות שעלו במדגם. במכתבים ניתן הסבר אודות המחקר ומטרותיו וכן ניתנה להורים אפשרות להתנגד להשתתפות בתם במחקר. הקשר עם המשתתפות במחקר היה דרך המדריכות שלהן ונשמרה אנונימיות וסודיות מוחלטת.

ניתוח הנתונים

בשלב הראשון בוצעו מבחני סטטיסטיקה תיאורית כדי לתאר את שכיחויות המשתנה התלוי והמשתנים הבלתי תלויים. בשלב השני נבדקו קשרים דו-משתניים באמצעות מבחן פירסון בין המשתנה התלוי (התנהגות עבריינית) לבין המשתנים הבלתי תלויים (השכלת אב ואם, מצב כלכלי, התעללות מינית, ויחסים עם ההורים). כמו כן, נבחנו ההבדלים בין שתי קבוצות הנערות – עולות ממדינות חבר העמים וילידות הארץ – בדיווחיהן על עבריינות, באמצעות מבחן t למדגמים בלתי תלויים.

לאחר מכן בוצעה רגרסיה היררכית רב-משתנית (Hierarchical Linear Multivariate Regression) לבחינת תרומת המשתנים השונים לניבוי עבריינות נעורת. המשתנים הבלתי תלויים שהוכנסו לרגרסיה הם משתני הרקע של הנערה (השכלת אב, השכלת אם, הכנסה ועלייה), יחסים עם ההורים והתעללות מינית.

ממצאים

מעורבות הנעורת בעבריינות ובהתנהגות אנטי חברתית

לוח 1 מציג את סיכום משתני המחקר התלויים. במדד העבריינות נמצא שמעורבות הנעורת בעבירות נגד הסדר הציבורי ביחס לשאר העבירות שנבדקו היא הגבוהה ביותר. 94.6% מהנעורת היו מעורבות בלפחות סוג אחד של עבירה כנגד הסדר הציבורי, ו- 26.9% היו מעורבות בלפחות ארבע עבירות מסוג זה בשנה האחרונה.

לוח 1: סיכום משתני המחקר התלויים: עבירות נגד הגוף

(N=93)

המשתנים	סולם	ממוצע	סטיית תקן	מינימום	מקסימום
עבירות נגד הגוף	*	1.42	.50	1.00	3.63
עבירות רכוש	*	1.42	.46	1.00	3.15
עבירות נגד הסדר הציבורי	*	2.12	.83	1.00	4.40
מכירת סמים	*	1.12	.49	1.00	3.50
עיסוק בזנות	*	1.06	.25	1.00	3.00
שימוש בסמים	**	1.48	1.22	1.00	7.00
שימוש בסיגריות ואלכוהול	**	4.18	2.09	1.00	7.00

* 1 – מעורבות ברמה נמוכה... 5 – מעורבות ברמה גבוהה

** 1 – שימוש ברמה נמוכה... 7 – שימוש ברמה גבוהה

נמצא ששיעור המעורבות של הנעורת בעבירות רכוש ועבירות נגד הגוף דומה. 87.1% מהנעורת היו מעורבות בסוג אחד לפחות של עבירות רכוש במהלך השנה האחרונה, ו- 21.6% היו מעורבות בשישה סוגי עבירות לפחות בשנה האחרונה. באופן דומה, 75.3% מן הנעורת היו מעורבות בסוג אחד לפחות של עבירות נגד הגוף בשנה האחרונה, ו- 31.2% היו מעורבות בשלושה סוגים לפחות של עבירות נגד הגוף בשנה האחרונה. מעורבות הנעורת בעבירת מכירת סמים ביחס לשאר העבירות שנבדקו היא

הנמוכה ביותר. 6.5% מן הנערות דיווחו על מעורבות בסוג אחד לפחות של עבירת מכירת סמים במהלך השנה האחרונה. כמו כן נמצא ש-8.7% מן הנערות דיווחו על מעורבות בסוג אחד לפחות של זנות בשנה האחרונה. כמו כן נמצא שהנערות השתמשו הרבה בסיגריות ואלכוהול. 91.4% מהנערות דיווחו על שימוש בסוג כלשהו של אלכוהול או סיגריות, ו-51.6% דיווחו שהשתמשו בשלושה סוגים או יותר בשנה האחרונה. השימוש בסמים הוא נמוך יותר. 75.3% מהנערות דיווחו שלא השתמשו בסמים כלשהם, ו-24.7% דיווחו שהשתמשו בסוג אחד או יותר בשנה האחרונה.

הקשר בין מעורבות הנערות בעבריינות ובהתנהגות אנטי חברתית לבין מאפייני הרקע, פיקוח הורי והתעללות מינית

בחלק זה של הניתוח נבדקו הקשרים בין המשתנים הבלתי תלויים במצב הנערה ומשפחתה (השכלת ההורים, מצב כלכלי, פגיעה מינית ויחסים עם ההורים), לבין כל אחד מן המדדים התלויים העוסקים במעורבות בעבריינות והתנהגות אנטי חברתית של הנערה (לוח 2).

בלוח 2 אפשר לראות שיש מתאמים מובהקים בין השכלת ההורים לחלק מן העבירות שהנערות מעורבות בהן. בפרט נמצא קשר חיובי ומובהק בין השכלת האב לבין מרבית העבירות שנבחנו במחקר זה. כלומר, ככל שהשכלת האב גבוהה יותר, הנערות דיווחו על יותר מעורבות בעבירות נגד הסדר הציבורי, מכירת סמים ושימוש בסיגריות, אלכוהול וסמים. כמו כן, ככל שהשכלת האם גבוהה יותר, הנערות דיווחו יותר על מעורבות בעבירות נגד הסדר הציבורי ושימוש בסיגריות ואלכוהול.

במחקר זה נמצא שאין קשר בין המצב הכלכלי של משפחת הנערה כפי שדיווחה, לבין דיווחיה על מעורבות בעבריינות והתנהגות אנטי חברתית, פרט למכירת סמים. ממצא זה מצביע על קשר הפוך מן המשוער, כלומר, נמצא שככל שהמצב הכלכלי של הנערות טוב יותר, הדיווחים שלהן על מכירת סמים רבים יותר.

מהממצאים בלוח 2 אפשר לראות שחשיפת הנערה להתעללות מינית קשורה באופן מובהק לכל סוגי העבריינות וההתנהגויות האנטי חברתיות שנבדקו במחקר. נערה שעברה יותר אירועים של התעללות מינית, מעורבת יותר בעבירות נגד גוף, נגד רכוש, נגד הסדר הציבורי ובמכירת סמים. בנוסף היא מדווחת יותר על שימוש בסיגריות, באלכוהול ובסמים ועל זנות.

נמצא שיש קשר שלילי ומובהק בין מאפייני הפיקוח לבין מרבית ההתנהגויות העברייניות והאנטי חברתיות שנבחנו במחקר זה. נמצא שככל שהמעורבות ההורית גבוהה יותר, הנערות מדווחות על מעורבות נמוכה יותר בעבירות נגד גוף, נגד רכוש

לוח 2: מתאמים בין משתני המחקר התלויים והבלתי תלויים

שימוש בסיגריות ובלכוהול	שימוש בסמים	עיסוק בנות	שימוש בסמים	מכירת סמים	עבירות נגד הסדר הציבורי	עבירות רכוש	עבירות נגד הגוף	עבירות נגד הניחא	פגיעה מניית	התקשרות להורים	מעורבות ההורים	מצב כלכלי	השכלת האם	השכלת האב	השכלת האב	המשתנים
—	.419**	.240*	.250*	.574**	.372**	.364**	.238*	-.296**	-.326**	.154	.317**	.276*	—	—	—	השכלת האב
—	.476**	.446**	.439**	.838**	.476**	.469**	.523**	.332**	-.287**	.179	.191	.281*	—	—	—	השכלת האב
—	.578**	.366**	.522**	.525**	.437**	.330**	-.164	.069	.153	.148	.069	.153	—	—	—	השכלת האב
—	.356**	.485**	.270**	.188	-.125	.250*	.161	.237*	.288*	.243*	.288*	.243*	—	—	—	השכלת האב
—	.690**	.652**	.326**	-.278**	-.323**	0.26	.288*	.243*	.288*	.243*	.288*	.243*	—	—	—	השכלת האב
—	.828**	.457**	-.333**	-.242*	-.214*	.073	.098	.158	.158	.158	.158	.158	—	—	—	השכלת האב
—	.428**	-.334**	.698**	-.428**	-.334**	.148	.69	.153	.153	.153	.153	.153	—	—	—	השכלת האב
—	.698**	.249	.048	-.024	.048	.249	.048	-.024	.048	.048	.048	.048	—	—	—	השכלת האב

* p < .05 ** p < .01

גורמי סיכון להתנהגות אנטי חברתית ועבריינית בקרב נערות

ונגד הסדר הציבורי, ובנוסף הן מדווחות פחות על שימוש באלכוהול וסמים. כיוון דומה עולה בבחינת הקשר בין ההתקשרות להורים לבין מעורבות בעבריינות, פרט לעבירות של מכירת סמים, שלא נמצאו קשורות למאפיין הורי זה. בבחינת ההבדלים בין קבוצת הנערות העולות לוותיקות (לוח 3) נמצא שהנערות העולות מדווחות יותר מהנערות ילידות הארץ על מעורבות בעבירות רכוש, עבירות נגד הסדר הציבורי ועל שימוש בסיגריות ואלכוהול.

לוח 3: הבדלים בין נערות עולות לילידות הארץ במידת הדיווח שלהן על מעורבות בעבריינות והתנהגות אנטי חברתית

ערכי מבחן t	עולות (N=42)		ילידות הארץ (N=51)		עבירה / התנהגות אנטי חברתית
	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
t=-0.942, n.s	0.57	1.48	0.46	1.38	עבירות נגד הגוף
t=-2.251, P<0.05	0.53	1.54	0.38	1.33	עבירות רכוש
t=-1.988, P<0.05	0.87	2.31	0.78	1.97	עבירות נגד הסדר הציבורי
t=-0.762, n.s	0.55	1.17	0.44	1.09	מכירת סמים
t=-0.613, n.s	0.33	1.08	0.18	1.05	עיסוק בזנות
t=-1.293, n.s	1.23	1.67	1.21	1.34	שימוש בסמים
t=-3.357, P<0.001	2.15	4.95	1.84	3.55	שימוש בסיגריות ואלכוהול

תרומתם של מאפייני הרקע פיקוח הורי והתעללות מינית לניבוי מעורבותן של הנערות בעבריינות ובהתנהגות אנטי חברתית

בחלק זה של הניתוח נעשתה רגרסיה היררכית רב-משתנית בין המשתנים הבלתי תלויים במעמד הנערה ומשפחתה: השכלת האב, השכלת האם, רמת ההכנסה של המשפחה, עלייה, פיקוח והתעללות מינית, לבין כל אחד מן המדדים התלויים העוסקים במעורבות בעבריינות והתנהגות אנטי חברתית של הנערה.

לוח 4 מציגה רגרסיה היררכית רב-משתנית לניבוי התנהגות עבריינית ואנטי חברתית של הנערה. משתני הרקע של הנערה הוכנסו למודל בשלב הראשון, היחסים של הנערה עם הוריה הוכנסו למודל בשלב השני, ובשלב השלישי הוכנס המשתנה התעללות מינית בנערה.

הממצאים מראים שלמאפייני הרקע של הנערה כמעט אין תרומה מובהקת לניבוי מעורבותה בעבריינות ובהתנהגות אנטי חברתית. הממצאים בלוח 4 מראים שהוספת מאפייני הפיקוח למודל מסבירה שיעור לא מבוטל מהשונות (4.5%–14.1%) בדיווחי הנערות על מעורבותן בעבריינות ועל התנהגויות אנטי חברתיות.

הממצאים בלוח 4 מראים שהמשתנה התעללות מינית נמצא בקשר מובהק עם כל המשתנים שבוחנים עבריינות והתנהגות אנטי חברתית, מלבד שימוש בסמים. חשוב לציין שהקשר בין פגיעה מינית לעבריינות והתנהגות אנטי חברתית נמצא מובהק גם לאחר פיקוח על מאפייני הרקע ומאפייני משפחה נוספים. ממצא זה מעיד על מרכזיותו של המשתנה התעללות מינית בהקשר של התנהגויות סיכון בקרב נערות. בנוסף, משתנה זה מסביר שיעור לא מבוטל מהשונות (7.1%–19.6%) במשתנים עבריינות והתנהגות אנטי חברתית של הנערות. תרומתו הגבוהה ביותר של המשתנה התעללות מינית נמצאה בניבוי המשתנה עיסוק בזנות. השונות המוסברת על ידי כלל המשתנים במודל היא 33.3% בעיסוק בזנות, 25.3% בעבירות רכוש, 22.3% שימוש בסיגריות ואלכוהול, 18.9% בשימוש בסמים, 16.3% בעבירות נגד הסדר הציבורי, 11.8% בעבירות נגד גוף, ו-15.3% בעבירות סמים.

דיון

מטרת המחקר הנוכחי לבחון את גורמי הסיכון למעורבותן של נערות בעבריינות ובהתנהגות אנטי חברתית. במחקר השתתפו 93 נערות, עולות וילידות הארץ, המטופלות בחטיבה לקידום נוער. ייחודו של מחקר זה הוא בהתמקדותו בנושא עבריינות בקרב נערות וההתבוננות בנושא זה דרך עיניהן שלהן, זאת באמצעות שאלונים לדיווח עצמי ולא דרך נתוני הסטטיסטיקה הפלילית הרשמית, כפי שנעשה בארץ עד כה. כמו כן נעשתה השוואה בין שתי קבוצות של נערות, ילידות הארץ ועולות ממדינות חבר העמים.

במחקר הנוכחי נמצא שנערות מעורבות בסוגים שונים של עבירות בשיעורים לא מבוטלים. נמצא שמעורבות הנערות בעבירות נגד הסדר הציבורי היא הגבוהה ביותר. ממצא חשוב במחקר הנוכחי הוא מעורבות הנערות בעבירות זנות (8.7%). ממצא זה הוא חידוש בקרב המחקרים שנעשו בארץ, היות שעד כה לא נמדדה מעורבותן של נערות בזנות באמצעות שאלונים לדיווח עצמי. ממצא זה מדגיש, אפוא, את הצורך להתייחס לתופעה ולבדוק את היקפה בקרב מדגם גדול יותר של נערות בסיכון. כמו כן, היות שמדד הזנות שהשתמשנו בו הוא חדש ופותח לצורך המחקר הנוכחי, דרושים מבחני תיקוף נוספים של המדד עם אוכלוסייה של נערות בסיכון בישראל, כדי לקבל תמונה רחבה ומדויקת יותר של תופעת הזנות בקרב נערות.

אף על פי שמחקר זה איננו מייצג, והוא מתייחס לאוכלוסייה ספציפית, עדיין חשוב לשים לב לשיעורים הגבוהים של דיווחי הנערות על מעורבות בעבריינות והתנהגות אנטי חברתית, במיוחד אם משווים זאת לשיעורים הנמוכים שמופיעים בסטטיסטיקה

לוח 4: רגרסיה היררכית רב משתנית בין המשתנים הכלתי תלויים למודי עביונות והתנהגות אנטי חברתית* (N=93)

	מכירת סמים			עבירות נגד הסדר הציבורי			עבירות רכוש			עבירות נגד אנשים		
	מודל 1	מודל 2	מודל 3	מודל 1	מודל 2	מודל 3	מודל 1	מודל 2	מודל 3	מודל 1	מודל 2	מודל 3
השכלת האב	.251	.194	.202	.137	.092	.141	.268	.195	.229	.222	.167	.210
השכלת האם	.001	-.059	-.005	.091	.137	.037	-.070	.005	-.090	-.066	-.011	-.102
מצב כלכלי	.153	.177	.130	.016	.036	-.054	-.029	.002	-.077	.092	.115	.034
עולות/לידות הארץ	.013	-.027	.021	.106	.075	.159	.119	.068	.145	.002	-.036	.041
פיקוח – מעורבות הורים	.193	.170	-	-.038	-.057	-	.083	.053	-	-.005	-.027	-
פיקוח – התקשרות להורים	-.223	-.388*	-	-.187	-.317*	-	-.184	-.395*	-	-.155	-.313	-
התעלות מינית	.341**	-	-	.271*	-	-	.437***	-	-	.327*	-	-
שונות מוסברה בכל שלב	9.4%	5.9%	1.4%	7.1%	9.2%	2.4%	15.7%	9.6%	1.3%	7.3%	4.5%	0.00%
סך הכל שונות מוסבר במודל	15.3%	-	-	16.3%	-	-	25.3%	-	-	11.8%	-	-

	שימוש בסמים			שימוש בסגריות ואלכוהול			עסוק בנות		
	מודל 1	מודל 2	מודל 3	מודל 1	מודל 2	מודל 3	מודל 1	מודל 2	מודל 3
השכלת האב	.029	-.009	.050	.305	.244	.269	.237	.153	.185
השכלת האם	.161	.200	.101	.019	.081	-.012	-.107	-.021	-.131
מצב כלכלי	.084	.101	.008	.061	.087	.013	.187	.223	.134
עולות/לידות הארץ	.187	.160	.247	.002	-.040	.033	.032	-.027	.060
פיקוח – מעורבות הורים	-.120	-.136	-	.155	.130	-	.154	.120	-
פיקוח – התקשרות להורים	-.135	-.245	-	-.284	-.460**	-	-.267	-.510**	-
התעלות מינית	.299	-	-	.363**	-	-	.504***	-	-
שונות מוסברה בכל שלב	2.9%	8.8%	7.2%	11.7%	11.4%	2.2%	19.6%	14.1%	0.0%
סך הכל שונות מוסבר במודל	-	18.9%	-	23.1%	-	-	33.7%	-	-

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001   * מקומי הקשר בין המשתנים הכלתי תלויים למשתנה עביונות   β standardized coefficient

הפילית. יש מקום לבחון נתונים אלו במדגמים רחבים יותר ומייצגים כדי לצייר תמונה מהימנה יותר לגבי מעורבותן של הנערות בעבריינות.

גורמי סיכון למעורבות בעבריינות ולהתנהגות אנטי חברתית

הממצא הבולט ביותר בבחינת גורמי הסיכון למעורבות בעבריינות הוא הקשרים המובהקים שנמצאו בין חשיפת הנערות להתעללות מינית לבין מעורבותן בכל סוגי העבירות שנבדקו במחקר הנוכחי. הנערות דיווחו על שיעורים גבוהים של התעללות מינית שעברו במהלך חייהן. יש לציין שבמחקר הנוכחי לא בדקנו אם ההתעללות המינית התרחשה בתוך המשפחה או מחוץ לה. 61.3% מן הנערות דיווחו על פגיעה מינית אחת לפחות במשך חייהן, ואילו 18.3% מן הנערות דיווחו שנחשפו לשלושה עד חמישה סוגים שונים של התעללות מינית. ממצא זה עולה בקנה אחד עם ממצאי מחקרים אחרים בעולם, שמצביעים על קשר בין התעללות מינית לעבריינות. במחקרים אלו נשאלו הנערות בדרך כלל על פגיעה מינית מצד אדם מוכר, שאינו בהכרח בן משפחה (Finkelhor & Ormrod, 2004; Hwang & Bedford, 2004; Pedersen & Hegna, 2003; Schaffner, 2007; Swanston et al., 2003). הגישה המנחה את המסגרת התיאורטית של המחקר הנוכחי ושל מחקרים דומים בעולם מייצגת את התפיסה התיאורטית של הפמיניזם הרדיקלי, הקוראת לבחון את המבנה הפטריארכלי של החברה, שבו נשים חשופות יותר מגברים לפגיעה, לדיכוי ולהתעללות. פגיעה זו גורמת לנשים להגיב בדרכים שונות. לפי התיאוריה הפמיניסטית ההתנהגות העבריינית היא ביטוי לפחד, כעס וייאוש. תחושות של תסכול, חוסר אונים והעדר כוח יוצרות מצב שבו הנערה נדחפת להתנהגויות מוחצנות ואלימות, והן מוגדרות עברייניות.

גם ממצאי המחקר הנוכחי, אשר מתייחסים לקשר שבין התעללות מינית לבין מעורבות הנערות בעבירות אלימות, רכוש וסמים, ועיסוק בזנות, עולים בקנה אחד עם התיאוריה הפמיניסטית הרדיקלית. הקשר של התעללות עם עבריינות נמצא מובהק גם לאחר פיקוח על מאפייני רקע ומאפייני משפחה נוספים. ממצא זה חשוב במיוחד, היות שהוא שופך אור על תופעת עבריינות של נערות וממדיה ומציג את אחד מגורמי הסיכון העיקריים למעורבותן של נערות בעבריינות ובהתנהגויות אנטי חברתיות. ממצא זה מאפשר להתבונן בתופעת העבריינות של נערות כביטוי לפחד, כעס, פגיעות וייאוש חזקים ביותר, ולא כתת-תרבות עבריינית.

ממצא חשוב נוסף במחקר הנוכחי הוא שמעורבות הורים גבוהה יותר קשורה במעורבות נמוכה יותר של הנערה בהתנהגויות עברייניות ואנטי חברתיות. התקשרות חזקה יותר להורים מצביעה על מעורבות נמוכה יותר של הנערה בכל העבירות, פרט לעבירות של מכירת סמים. ממצא זה מעיד על חשיבות הקשר של הנערות עם הוריהן והשפעתו על מעורבותן בהתנהגות עבריינית. ממצא זה תואם ממצאי מחקרים אחרים

בתחום, אשר מתבססים על תיאוריית הפיקוח של הירשי, המסבירה ממצאים אלו (גולן, 2002; טנא, 1992; Hirschi, 2002). לפי הירשי (Hirschi, 2002), התקשרות גבוהה של הנערה עם דמות משמעותית כמו ההורים מפחיתה את סיכוייה למעורבות בעבריינות; זאת מאחר שהנערה תימנע מהתנהגויות אשר יערערו את יחסיה עם הוריה. היות שלמערכת המשפחתית תפקיד חשוב בהתפתחותה התקינה של הנערה, פגיעה בהתקשרות הנערה להוריה וחוסר יכולת של המשפחה לפקח על הנערה, מעלים את סיכוייה להיות מעורבת בהתנהגות עבריינית ואנטי חברתיות.

חשוב להתייחס לשילוב שני הממצאים שעלו במחקר זה, אודות הקשר שבין התעללות מינית למעורבות הנערות בעבריינות ואודות החשיבות של היחסים עם ההורים עבור הנערות. אפשר להניח שנערות שעברו פגיעה מינית בתוך המשפחה יהיו ביחסים מסוכסכים יותר עם הוריהן, ומצב זה יגרום להן ללחץ נוסף ויגדיל את מעורבותן בעבריינות ובהתנהגויות אנטי חברתיות. להנחה זו חשיבות רבה, ויש מקום לבחון אותה במחקרים נוספים, שכן לאור שיקולים אתיים לא נבדקה במחקר הנוכחי השאלה אם ההתעללות המינית התרחשה בתוך המשפחה או מחוץ לה. כמו כן, לא נבדקו במחקר הנוכחי סוגי התעללות אחרים בתוך המשפחה (התעללות פיזית ורגשית), אשר היו יכולים להסביר חלק מממצאי המחקר אודות היחסים של הנערות עם הוריהן והקשר שלהם עם מעורבותן בעבריינות.

הממצאים אודות הקשר שבין משתני הרקע של הנערות למעורבותן בעבריינות מראים שלמאפייני הרקע כמעט אין תרומה לניבוי מעורבותן של הנערות בעבריינות. במחקר הנוכחי נבחן הקשר שבין המצב הכלכלי למעורבות הנערות בעבריינות, וזאת על פי תיאוריית הלחץ, שלפיה עוני הוא גורם שלילי בחיי המתבגר, בגלל לחץ ותסכול עקב תחושת מחסור. במצב כזה עלול המתבגר להגיב בהתנהגות עבריינית (Agnew, 1992). בניגוד למצופה ולמצאיי מחקרים אחרים (Howell, 2003; Leventhal, 2000; Luthar, 1999; Brooks-Gunn, 2000), במחקר הנוכחי נמצא כי קשר הפוך: ככל שהמצב הכלכלי של המשפחה טוב יותר, כך הנערות מעורבות יותר בעבירות של מכירת סמים. ייתכן שהמחקרים הקודמים עסקו בנערים, ובהם עלה שמאפיין זה הוא גורם סיכון למעורבותם של נערים בעבריינות; ייתכן שעבור נערות המצב הכלכלי של המשפחה איננו גורם סיכון משמעותי. יש אפשרות שממצאי מחקרים אלה אינם משקפים את מצבן המיוחד של נערות; ייתכן שהן מושפעות יותר מגורמי סיכון אחרים, כגון יחסים עם ההורים או קורבנות, כפי שנמצא במחקרים אחרים שהתמקדו בנערות (Jones, 2004; Ness, 2004; Zahn et al., 2008). במחקרים אלה נמצא, שחיים בשכונות מצוקה ועוני מגדילים את הסיכוי של הנערות להיפגע בסוגים שונים של פגיעה, לחוות יחסים מסוכסכים יותר עם ההורים, לחוות פחות פיקוח הורי, ומכאן להיות מעורבות יותר בעבריינות. זאת לאו דווקא בגלל העוני עצמו, כפי שבא לידי ביטוי במעורבותם של נערים בעבריינות (Zahn et al., 2008).

הסבר נוסף שתקף גם לגבי הקשר בין השכלת ההורים ועבריינות (השכלה גבוהה יותר ניבאה מעורבות רבה יותר בחלק מהעבירות) הוא, שהנערות בגיל זה מתקשות להעריך את המצב הכלכלי של משפחותיהן ואת השכלת הוריהן. הן לא ענו במדויק על שאלות בעניין זה, והדבר גרם להטיה בנתונים (להסבר דומה ראו גם Currie, Elton, Todd & Platt, 1997; Klerman, 1993).

המחקר הנוכחי עוסק בהבדלים שבין קבוצת נערות עולות ממדינות חבר העמים לנערות ילידות הארץ. נמצא כי עולות דיווחו יותר מנערות ילידות הארץ על מעורבותן בעבירות רכוש, עבירות נגד הסדר הציבורי ושימוש בסיגריות ואלכוהול. ממצאים אלה תואמים את נתוני הסטטיסטיקה הפלילית אודות פשיעה בקרב מתבגרים עולים ממדינות חבר העמים ומתבגרים ילידי הארץ וותיקים. הממצאים גם מתיישבים עם ממצאי מחקרים דומים בארץ ובעולם בתחום ההגירה, שבהם התייחסו לנוער מהגר או עולה, ללא הבחנה במגדר (אדלשטיין, 2000; בן ברוך, 2006; ציונית ואחרים, 2010; Boutakidis et al., 2006; Le & Stockdale, 2008; Rumbaut & Portes, 2002). ממצאים אלו ניתן להסביר באמצעות תיאוריית ה"קונפליקט התרבותי" של סלין (Sellin, 1938), שמתייחסת למשבר הגירה, ומסבירה את ההתנגשות בין הנורמות של תרבות החברה הקולטת לבין הנורמות של תרבות המהגר, כדבר שעלול להוביל לעבריינות. יחד עם זאת חשוב לציין, שברגרסיה היררכית רב-משתנית שבוצעה במחקר הנוכחי, כאשר נעשה פיקוח על המשתנים האחרים כמו מצב חברתי-כלכלי ועוד, משתנה העלייה לא ניבא באופן מובהק את המעורבות של הנערות בהתנהגות עבריינית. ייתכן שההבדלים בין הנערות העולות לבין ילידות הארץ תלויים בגורמים נוספים שחלקם נבחנו כאן, ובגורמים נוספים שיש להמשיך לחפשם. מכאן יש מקום להמשיך לבחון הבדלים אלו במחקרי המשך, אשר יכללו מדגם רחב יותר של נערות עולות וילידות הארץ בעלות מאפייני רקע הטרונגיים. זאת כדי לבצע ניתוחים מורכבים יותר, שיאפשרו להתחקות אחר מקורם של ההבדלים בין נערות עולות וילידות הארץ במעורבותן בעבריינות.

מגבלות המחקר

המחקר הנוכחי הוא חידוש מבחינת ההתייחסות לנערות במצוקה בישראל וגורמי הסיכון והחוסן למעורבותן בעבריינות. יחד עם זאת, חשוב לדון במגבלות המחקר לעומת יתרונותיו.

בשל אילוצים שנובעים מגודל האוכלוסייה והנגישות אליה, המדגם במחקר הנוכחי הוא קטן, אין בו ייצוג פרופורציונלי של נערות עולות וילידות הארץ בישראל והוא נבחר בצורה לא מקרית. מגבלות אלו פוגעות ביכולת ההכללה של ממצאי המחקר. בנוסף, במחקר זה נערכו עיבודים סטטיסטיים מורכבים והם כללו סידרה של משתנים

בלתי תלויים, כך שיתכן שתוצאות המחקר שהתקבלו מעיבודים אלו הושפעו מגודל המדגם הקטן.

כלי המדידה מבוסס על שאלונים לדיווח עצמי ולא התבצעה מדידה באמצעים נוספים (ראיונות, דיווח הורים ועוד), ולכן לא ניתן לאמת את הנתונים באמצעות הצלבת מידע עם מקורות תומכים. לכך עלולות להיות השלכות בעניין מהימנות כלי המחקר ותוקפם, השלכות שמקורן ברצייה חברתית, קושי לשחזר אירועים טראומטיים ובעיות של עיוות המציאות. דיווח של הנערות על התנהגויות עברייניות או על חשיפה לאירועים קשים עלול להיות מוטה עקב רצון לא לדווח, לא להסתבך, בושה, מבוכה ועוד. כדי לנסות ולהתמודד עם מגבלה זו, התחייבנו לסודיות ואנונימיות של הנערות, והדבר הובהר להן בכל שלב של המחקר.

מגבלה נוספת לשימוש במחקר זה בכלי מדידה המבוסס על שאלונים לדיווח עצמי נוגעת למאפייני אוכלוסיית הנערות בסיכון שהשתתפו במחקר. רבות מן הנערות מתקשות בקריאה וכתובה, וקשה להן להתמקד במילוי שאלון במשך זמן ארוך. כחלק מהניסיון להתמודד עם קושי זה, ניתנה לנערות אפשרות לשאול שאלות במהלך מילוי השאלון, גם ללא צורך להראות באופן ישיר את השאלון שלהן. המדריכה הצטיידה בשאלון ריק נוסף שיכלה לעיין בו לפי מספר עמוד ומספר שאלה ולהבהיר עניינים לא ברורים.

ואולם למרות מגבלות אלו חשוב להתייחס לתרומות המשמעותיות הנגזרות מממצאי המחקר לפרקטיקה, למדיניות, למחקר ולחינוך של מקצוע העבודה הסוציאלית.

תרומות המחקר

הרבה מהידע בנושא עבריינות נוער נבנה בעיקר על מחקרים שנעשו בקרב נערים. ייחודו של המחקר הנוכחי בהיותו בין הבודדים בארץ אשר מתייחס באופן ישיר לתופעת עבריינות הנערות, מאפייניה, וגורמי הסיכון והחוסן למעורבותן של הנערות בעבריינות. כמו כן, המשתנים התלויים והבלתי תלויים הרבים שנבדקו במחקר הנוכחי מעניקים לו משמעות רבה ומקום חשוב בשדה המחקר ומאפשרים להפיק המלצות לתחומי הפרקטיקה, המדיניות והמחקר. חקר התופעה בקרב נערות מאפשר לזהות משתנים שמהווים גורמי סיכון למעורבותן בעבריינות ובהתנהגויות אנטי חברתיות. בתחום הפרקטיקה, ממצאי המחקר יכולים לעזור באיתור מוקדם של נערות בסיכון להתנהגות עבריינית ובמניעת התנהגות עבריינית, וזאת באמצעות התייחסות וזיהוי של גורמי הסיכון שנמצאו במחקר, כגון קשיים בקשרים עם ההורים, פגיעה מינית, קשיים ייחודיים לנערות עולות (ובנות להורים עולים) ועוד, אשר נובעים מהשלכות העלייה לארץ. כמו כן ממצאי המחקר יכולים לעזור בפיתוח דרכי טיפול, מדיניות והתערבות

מתאימות לנערות, כדי לענות על צורכיהן לאור מאפייניהן הייחודיים ולסייע להן בתהליך השיקום שהן עוברות בדרך המועילה ביותר. כך חשוב מאוד להתבונן בתופעת מעורבות הנערות בזנות והכנת קורבנותן בהקשר זה. הבנת התופעה מאפשרת זיהוי ומתן מענה לצורכי הנערות המעורבות בזנות.

ממצאי המחקר פותחים פתח לפיתוח שירותים מתאימים נוספים לנערות, כגון: קבוצות תמיכה לנפגעות טראומה מינית והעלאת מודעות לתופעה בקרב הנערות, טיפול אינטנסיבי בתחום הטראומה המינית, עידוד יזמות ומעורבות של הנערות בפעילויות חברתיות ותרומה לקהילה, טיפול, הדרכה ומתן מענה להורים של נערות מתבגרות; כולם חשובים ביותר בהתפתחותן הרגשית של הנערות ונמצאו במחקר משמעותיים מאוד במעורבותן בעבריינות.

בתחום המדיניות חשוב לעלות את המודעות לתופעת העבריינות בקרב נערות ולמאפייניה הייחודיים. חשוב להתייחס לגורמי הסיכון הרבים שנערות אלה חשופות אליהם ולפגיעותן הרבה. רבות מן הנערות מביעות את מצוקתן באמצעות בריחות מן הבית, שוטטות ויחסי מין בלתי מבוקרים. חשוב להתייחס ולפרש התנהגויות אלה על פי הממצאים שעלו במחקר הנוכחי, המעידים על סיכויים גבוהים מאוד לפגיעה מינית, ולא לתייג את הנערות כעברייניות, בעייתיות או סוטרות.

בתחום המחקר, זהו המחקר הראשון בארץ בקרב אוכלוסיית הנערות בחטיבה לקידום נוער וצעירים, והמאפיין אותן באמצעות דיווח עצמי ולא באמצעות סטטיסטיקה פלילית. המחקר יוצר בסיס ידע מחקרי ראשוני ויכול לשמש תשתית למחקרים נוספים בעתיד, לפיתוח כלים ומדדי מחקר מתאימים לאוכלוסיית הנערות בסיכון בארץ.

מקורות

אדלשטיין, א. (2000). דפוסי עבריינות וסטייה חברתית בקרב בני נוער יוצאי אתיופיה בישראל. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור בפילוסופיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים.

אייזנשטדט, מ., סופר, מ. ושטיינברג, ע. (2010). בכלא אני נחה. הספרייה החדשה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספריית פועלים.

אפל, א. (2003). עבריינות בקרב בני נוער עולים חדשים. ירושלים: מרכז מחקר ומידע של הכנסת. בנבנישתי, ר., חורי-כסאברי, מ. ואסטור, ר. (2006). אלימות במערכת החינוך בישראל – תשס"ה: דוח ממצאים מסכם. ירושלים: האוניברסיטה העברית בירושלים, בית הספר לעבודה סוציאלית.

בן ברוך, ס. (2006). עבריינות נוער: מציאות ודרכי ההתמודדות במשטרת ישראל. ירושלים: משטרת ישראל. ברגר, ר. (1999). עולים מחבר העמים: אפיונים, צרכים ועקרונות התערבות. בתוך ק. רבין (עורכת), להיות שונה בישראל: מוצא עדתי ומין בטיפול בישראל. עמ' 97-117. תל-אביב: רמות, אוניברסיטת תל-אביב. ברה-המבורגר, ר., אזרחי, י., רוזינר, א. ושטיינברג, ד. (2005). השימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים בקרב תושבי

גורמי סיכון להתנהגות אנטי חברתית ועבריינית בקרב נערות

- מדינת ישראל: מחקר אפידמיולוגי VI, דו"ח מחקר מסכם. ירושלים: משרד ראש הממשלה, הרשות למלחמה בסמים.
- בר-המבורגר, ר., שיף, מ. ובנבנשתי, ר. (2008). השיפה של מתבגרים לאירוועי חיים שליליים ושימוש בחומרים: גורמי סיכון וחוסן. השוואה בין ילידי הארץ לילידי ברית המועצות לשעבר, דו"ח מחקר מסכם. ירושלים: הרשות למלחמה בסמים.
- גולן, מ. (2002). הבדלים בין נערים לנערות במצוקה השוהים במסגרת חוץ-ביתית כפויה. חברה ורווחה, כב (4), 519–544.
- גור, ע. (2004). "הסרסור שלי לא היה צריך ללמד אותי כלום. אבא לימד אותי הכול בבית": גילוי עריות כגורם מרכזי בהידרדרות של נשים ונערות לזנות, סמים ופשע. בתוך: צ. זליגמן וז. סלומון (עורכים), הסוד ושברו: סוגיות בגילוי עריות. עמ' 457–483. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- הורוביץ, ת. וברוש, ת. (2011). דפוסי שימוש בסמים ובאלכוהול בקרב נוער יוצא ברית המועצות לשעבר. ירושלים: הרשות הלאומית למלחמה בסמים ואלכוהול.
- הרמן, ג. (1992). טראומה והחלמה. תל-אביב: עם עובד.
- חביב, ג., בן רבי, ד. וארגוב, ד. (2001). הטיפול המשטרתי בקטינים ובבני נוער: היערכות המשטרה בתחום הפשיעה בקרב בני נוער עולים. ירושלים: המשרד לביטחון פנים.
- חמוד, א. (2008). התעללות בילדות, דפוסי התקשרות ותפקוד הורי בבגרות. עבודת מוסמך, האוניברסיטה העברית. חילו, נ. (1991). השפעת הסביבה, המשפחה והחברים על עבריינות נוער ביפו — דו"ח מחקר. ירושלים: משרד העבודה והרווחה. עבודת מוסמך, אוניברסיטת תל-אביב.
- טנא, ד. (1992). גילוי עריות בקרב נערות במצוקה. תל-אביב: הוצאת רמות.
- כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ., יורוביץ, ל., קונסטנטינוב, ו. ואפרתי, ר. (2005). מאפיינים וצרכים של נערות המטופלות בשירות לנערות וצעירות — משרד הרווחה. ירושלים: מרכז אנגלברג לילדים ולנוער, ג'וינט מכון ברוקדייל, אשלים ומשרד הרווחה.
- כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ., קונסטנטינוב, ו. ויורוביץ, ל. (2006). נערות בישראל: ניתוח מידע ממקורות נבחרים. ירושלים: ג'וינט-מכון ברוקדייל, אשלים ומשרד הרווחה.
- לטה, מ. (2000). התפתחות עבריינות נשים בישראל — ניתוח סיפורי חיים. עבודת מוסמך, אוניברסיטת בר-אילן.
- לר, ז. (1993). פסיכולוגיה של הגירה — סקירת ספרות. ירושלים: ג'וינט-מכון ברוקדייל.
- מור-ברק, צ. ושרלין, ש. (1982). תופעת הבריחה מהבית של נערות במצוקה: מניעים, מאפייני רקע, ומאפייני אישיות. חברה ורווחה, ה(1), 47–62.
- מירסקי, י., ופראוור, ל. (1992). לעלות כמתבגר להתבגר כעולה: נוער עולה מברית המועצות לשעבר. ירושלים: מכון ון-ליר.
- עופרן, ש. (1998). הקשר בין אפיוני המערכת המשפחתית, היחסים בין נערים והוריהם ושימוש הסביבה בחומרים, לבין התנהגות עבריינית ושימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים בקרב מתבגרים הלומדים בכפר נוער בארץ. עבודת מוסמך, האוניברסיטה העברית.
- ציונית, י., ברמן, צ., ובן-אריה, א. (2010). ילדים עולים בישראל. ירושלים: המועצה הלאומית לשלום הילד.
- רהב, ג., טייכמן, מ., ורוזנבלום, י. (2001). השימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים בקרב תושבי מדינת ישראל 2001: מחקר אפידמיולוגי חמישי V. ירושלים: הרשות למלחמה בסמים.
- רפפורט, ת. ולומסקי-פדר, ע. (2010). גלגולי "הגוף המהגר" מרוסיה לישראל: "גוף בהיכון", "גוף מזדקף", "גוף מתישב". בתוך ע. לומסקי-פדר ות. רפפורט (עורכות), נראות בהגירה: גוף, מבט, ייצוג (עמ' 69–98). ירושלים: הקיבוץ המאוחד.
- שוהם, ג., אדר, מ. ורהב, ג. (2004). קרימינולוגיה. ירושלים: הוצאת שוקן.
- Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30, 47–87.

- Boutakidis, L., Guerra, N. G., & Soriano, F. (2006). Youth violence, immigration and acculturation. In N. G. Guerra & E. P. Smith (Eds.), *Preventing youth violence in a multicultural society* (pp. 75–100). Washington, DC: American Psychological Association.
- Booth, J. A., Farrell, A., & Varano, S. P. (2008). Social control, serious delinquency and risky behavior. *Crime and Delinquency*, 54, 423–456.
- Briere, J. (1996). *Therapy for adults molested as children: Beyond survival*. New York: Springer.
- Chesney-Lind, M. (2001). What about girls? Delinquency programming as if gender mattered. *Corrections Today*, 63, 38–45.
- Currie, C. E., Elton, R. A., Todd, J., & Platt, S. (1997). Indicators of socioeconomic status of adolescents: The WHO health behavior in school-aged children survey. *Health Education Research*, 12, 385–397.
- Elliott, D., & Ageton, S. (1980). Reconciling race and class differences in self-report and official estimates of delinquency. *American Sociological Review*, 45, 95–110.
- Fialkova, L. L., & Yelenevskaya, M. N. (2007). *Ex-Soviets in Israel: From personal narratives to a group portrait*. Detroit, MI: Wayne State University Press.
- Finkelhor, D. (1979). *Sexually victimized children*. New York: Free Press.
- Finkelhor, D. & Ormrod, R. (2004). *Prostitution of juveniles: Patterns from NIBRS*. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Retrieved from: http://www.hawaii.edu/hivandaids/Prostitution_of_Juveniles_Patterns_From_NIBRS.pdf.
- Freilich, J., Newman, G., Shoham, G. S., & Addad, M. (Eds.) (2002). *Migration, culture conflict and crime*. Aldershot, England: Ashgate Publishers.
- Gofin, R., Palti, H., & Mandel, M. (2000). Fighting among Jerusalem adolescents: Personal and school-related factors. *Journal of Adolescent Health*, 27, 218–223.
- Grinberg, L., & Grinberg, R. (1984). A psychoanalytic study of migration: Its normal and pathological aspects. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 32, 13–38.
- Hawkins, S. R., Graham, P. W., Williams, J., & Zahn, M. A. (2009). *Resilient girls: Factors that protect against delinquency*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
- Herrera, V. M., & McCloskey, L. A. (2001). Gender differences in the risk for delinquency among youth exposed to family violence. *Child Abuse & Neglect*, 25, 1037–1052.
- Hertz, D. G. (1993). Bio-psycho-social consequences of migration stress: A multidimensional approach. *Israeli Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 30, 204–212.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Hirschi, T. (2002). *Causes of delinquency* (2nd edition). New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Howell, J. (2003). *Preventing and reducing juvenile delinquency*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Huebner, A. J., & Betts, S. C. (2002). Exploring the utility of social control theory for youth development. *Youth and Society*, 34, 123–145.
- Hwang, S., & Bedford, O. (2004). Juveniles' motivation for remaining in prostitution. *Psychology of Women Quarterly*, 28, 136–146.

- Johnston, L., O'Malley, P., & Bachman, J. (1995). *National survey results on drug use from the monitoring future study, 1975–1994*. Washington, DC: National Institute of Health.
- Jones, N. (2004). It's not where you live, It's how you live: How young women negotiate conflict and violence in the inner city. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 595, 49–62.
- Klerman, L. V. (1993). The influence of economic factors on health-related behaviors of adolescents. In S. G. Millstein, A. C. Petersen, & E. O. Nightingale (Eds.), *Promoting the health of adolescents: New dimensions for the twenty-first century*. Oxford, England: Oxford University Press.
- Laundra, K. H., Kiger, G., & Bahr, S. J. (2002). A social development model of serious delinquency: Examining gender differences. *Journal of Primary Prevention*, 22, 389–407.
- Le, T. N., & Stockdale, G. (2008). Acculturative dissonance, ethnic identity, and youth violence. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 14, 1–9.
- Lederman, C., Dakof, G., Larrea, M., & Li, H. (2004). Characteristics of adolescent females in juvenile detention. *International Journal of Law and Psychiatry*, 27, 321–337.
- Leventhal, T., & Brooks-Gunn, J. (2000). The neighborhoods they live in: The effects of neighborhood residence on child and adolescent outcomes. *Psychological Bulletin*, 126, 309–337.
- Luthar, S. (1999). *Poverty and children's adjustment*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Margolin, G., & Gordis, E. B. (2000). The effects of family and community violence on children. *Annual Review of Psychology*, 51, 445–479.
- Martinez, J. R., & Lee, M. T. (2000). On immigration and crime. *Criminal Justice*, 1, 487–524.
- Mason, W. A., & Windle, M. (2002). Reciprocal relations between adolescent substance use and delinquency: A longitudinal latent variable analysis. *Journal of Abnormal Psychology*, 111, 63–76.
- Ness, C. D. (2004). Why girls fight: Female youth violence in the inner city. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 595, 32–48.
- Pedersen, W., & Hegna, K. (2003). Children and adolescents who sell sex: A community study. *Social Science and Medicine*, 56, 135–147.
- Rumbaut, R. G., & Portes, A. (2002). *Ethnicities: Coming of age in immigrant America*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Schaffner, L. (2007). Violence against girls provokes girls' violence. *Violence against Women*, 13, 1229–1248.
- Shechory, M., & Ben-David, S. (2010). A comparative analysis of delinquency among youth from the Former Soviet Union and from Ethiopia in Israel. *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, 8, 290–311.
- Sellin, T. (1938). Culture conflict and crime. *The American Journal of Sociology*, 44, 97–103.
- Seydlitz, R., & Jenkins, P. (1998). The influence of families, friends, schools and community on delinquent behavior. In T. Gullotta, G. Adams, & R. Montemayor (Eds.), *Delinquent violent youth: Theory and interventions* (pp. 53–97). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Shuval, J. T. (1993). Migration and stress. In L. Goldberger & S. Breznitz (Eds.), *Handbook of stress* (pp. 641–657). New York: The Free Press.
- Slonim-Nevo, V., Sheraga, Y., Mirsky, Y., Petrovsky, V., & Borodenko, M. (2006). Ethnicity

- versus migration: Two hypotheses about the psychological adjustment of immigrant adolescents. *International Journal of Social Psychiatry*, 52, 41–53.
- Suarez-Orozco, C., & Suarez-Orozco, M. M. (2001). *Children of immigration*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Swanston, H., Parkinson, P., O'Toole, B., Plunkett, A., Shrimpton, S., & Oates, K. (2003). Juvenile crime, aggression and delinquency after sexual abuse. *British Journal of Criminology*, 43, 729–749.
- Titzmann, P. F., Silbereisen, R. K., Mesch, G., & Schmitt-Rodermund, E. (2011). Migration-specific hassles among adolescent immigrants from the former Soviet Union in Germany and Israel. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42, 779–796.
- Ward, C., Bochner, S., & Furnham, A. (2001). *The psychology of culture shock*. London: Routledge.
- Widom, C. S., & Maxfield, M. G. (2001). *An update on the cycle of violence*. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice. Retrieved from: <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/184894.pdf>.
- Zahn, M. A., Brumbaugh, S., Steffensmeier, D., Feld, B. C., Morash, M., Chesney-Lind, M., Miller, J., Payne, A. A., Gottfredson, D. C., & Kruttschnitt, C. (2008). *Violence by teenage girls* (Girls Study Group Series). Washington, DC: US Department of Justice, Office of Juvenile Justice and Crime Prevention.